บทที่ 3 การประเมินผลการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ

3.1 คำนำ

เนื่องจากชาวบ้านบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนกลาง รวมกับหน่วยงานของภาครัฐบาลและองค์กรพัฒนาเอกชน, ภาคธุรกิจได้ร่วมกันปล่อยพันธุ์กุ้ง, ปลา ในเขตทะเลสาบตอนกลาง 5 หมู่บ้าน ประมาณ 15 ล้านตัว เริ่มตั้งแต่เดือนเมษายน 2535-2536 ผลการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำและการกำหนดเขตอนุรักษ์ในเขตทะเลสาบตอนกลางชาวบ้านได้รับผลผลิตพอสมควร จึงได้มีการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นจากพ่อค้ารับซื้อปลาที่ หมู่ 4,5 ต.คูขุด

3.2 วัตถุประสงค์

1. ต้องการประเมินผลผลิตจากปริมาณสัตว์น้ำที่ชาวประมงจับได้ จำนวน, ขนาด, และการเจริญเติบโต
2. ประเมินผลผลิตด้านเศรษฐกิจ (รายได้) ทางด้านสังคม พฤติกรรม จิตสำนึก การเข้าร่วมกิจกรรมฟื้นฟูทะเลสาบและการดูแลรักษา

3.3 วิธีการศึกษา

ก. ทำการสำรวจข้อมูลผลผลิตจากปริมาณสัตว์น้ำที่ชาวประมงจับได้ ในบริเวณใกล้เคียงกับเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ หลังการปล่อยแล้ว 2 เดือน รวมระบบข้อมูล ดูผลทางเศรษฐกิจจากการจับปลามาขาย และพฤติกรรมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง

ข. รวมข้อมูลในเชิงคุณภาพเพื่อดูพฤติกรรมการเข้าร่วม การตัดสินใจในการฟื้นฟูพิทักษ์รักษาดูแลและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในทะเลสาบ โดยวิธีการสังเกต และเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ กับชาวบ้าน เช่น การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ, การออกเรือไปจับสัตว์น้ำ, การกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำประจำชุมชน ฯลฯ

3.4 พื้นที่เป้าหมาย

อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

บ้านคูขุด หมู่ที่ 4,5 ตำบลคูขุด

3.5 สภาพทั่วไปของทะเลสาบสงขลา เขตอำเภอสทิงพระ

ทะเลสาบสงขลาที่อยู่ในเขตอำเภอสทิงพระ มีเนื้อที่ประมาณ 54,000 ไร่ ซึ่งเป็นทะเลสาบตอนกลาง หรือเรียกว่าทะเลหลวง ทะเลสาบตอนกลางนี้ ทางทิศตะวันออกจะครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่อำเภอเมือง อ.ปากพะยูน จังหวัดพัทลุง มาจดถึงช่องแคบปากรอ ทางทิศตะวันออกของทะเลสาบจะเป็นพื้นที่ของจังหวัดสงขลา ซึ่งมีอำเภอระโนด อ.กระแสสินธุ์ อ. สทิงพระ และ อ.สิงหนคร

บางส่วน ตั้งอยู่โดยมีเส้นแบ่งเขตจังหวัดอยู่ที่กึ่งกลางร่องน้ำของทะเลสาบสงขลา

สิ่งมีชีวิตในทะเลสาบสงขลามีความหลากหลาย มีทั้งพืช สัตว์น้ำ สัตว์บกจำพวกนก สัตว์น้ำที่มีค่าทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ปลาช่อน ปลากด ปลาดุก ปลาแป้น ปลานิล ปลาตะกรับ ปลาหัวอ่อน บระเภทกุ้งได้แก่ กุ้งกุลาดำ กุ้งก้ามกราม กุ้งตะกาด กุ้งนา ฯลฯ ทะเลสาบบริเวณนี้มีความลึกเฉลี่ย 0.50-1.50 เมตร ส่วนในช่วงหน้าน้ำลึกประมาณ 1.20-2.50 เมตร การเปลี่ยนแปลงของน้ำในบริเวณนี้มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วมาก ช่วงฤดูแล้งความเค็มของน้ำสูงถึง 8 ส่วนในพันส่วน ระหว่างเดือนพฤศจิกายน-มกราคม ของทุกปี ช่วงน้ำหลากมีฝนตกชุกความเค็มของน้ำจะลดลงเหลือเพียง 2-5 ส่วนในพันส่วน ดินก้นทะเลสาบจะเป็นดินเหนียวและดินเหนียวปนตะกอน ราษฎรที่อยู่อาศัยในบริเวณทะเลสาบสงขลาของอำเภอสทิงพระ มี 3 ตำบล คือ ตำบลคลองรี ตำบลคูขุด และตำบลท่าหิน มี 27 หมู่บ้าน ใน 27 หมู่บ้านจะทำการประมงเป็นหลักจำนวน 6 หมู่บ้าน เป็นอาชีพรอง 21 หมู่บ้าน คือ ทั้งทำนา ทำประมง ฯลฯ มีครัวเรือนประมงรวมทั้งสิ้น 814 ครัวเรือน จำนวนเรือ 750 ลำ ชาวประมงจะทำประมงด้วยการวางอวนลอย (กัดอวน) อวนลอยกุ้ง อวนล้อมจับทะเลสาบ การวางไป๊ะน้ำตื้น รุนกุ้งโดยใช้คนรุน แต่มีไม่มากนัก

เกาะที่อยู่ในทะเลสาบของเขตอำเภอสทิงพระ คือ เกาะบรรทม เป็นเกาะเล็กๆ ที่โผล่ขึ้นมาจากทะเลสาบ ไม่มีบ้านเรือนอาศัยอยู่แน่นอน นอกจากชาวประมงจะไปปลูกกระต๊อบ เผ้าโป๊ะน้ำตื้นของตนเองเป็นครั้งคราว อีกทั้งใช้เป็นที่หลบคลื่นลมและฝน

ทุกๆ ปี ในช่วงระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม จะมีนกน้ำเป็นจำนวนมากมาอาศัยอยู่ จนทางกรมป่าไม้ได้ประกาศให้คูขุดเป็นอุทยานนกน้ำ ทุกๆ ปีจะมีนักท่องเที่ยวมาชมเป็นจำนวนมาก มีพันธุ์ไม้น้ำขึ้น จากการสำรวจของกรมป่าไม้ พบว่าบริเวณทะเลสาบสงขลา มีความหลากหลายในทางชีวภาพสูงมาก เป็นที่เกิดของห่วงโซ่อาหาร มีตัวอ่อนของสัตว์น้ำที่สามารถอาศัยอยู่และแพร่พันธุ์ได้รวดเร็วมาก เพราะมีสภาพเหมาะสม เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าจำพวกนก ประมาณ 219 ชนิด ทั้งเป็นแหล่งอาหารวงจรชีวิตของสัตว์น้ำ ที่วางไข่ ปัจจุบันในทะเลสาบสงขลาตอนกลางตั้งแต่หมู่ที่ 4-7 ตำบลคูขุด ได้ประกาศเป็นเขตรักษาพืชพันธุ์เนื้อที่ 933.59 ไร่

3.6 อาชีพประมง อำเภอสทิงพระ

อาชีพทำการประมงพื้นบ้านในเขตอำเภอสทิงพระ เป็นอาชีพที่ทำรายได้อีกทางหนึ่งของชาวบ้านในอำเภอนี้นอกจากการทำนา ทำตาลโตนด ซึ่งจากตารางตัวเลขจะเห็นว่าการทำอาชีพการประมงก็เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญ ดังนี้

CENTRAL LIBRARY
PRINCE OF SONGKLA UNIVERSITY

ตารางที่ 3.1 แสดงอาชีพเกี่ยวกับการประมงทะเล บริเวณทะเลสาบสงขลา อำเภอสทิงพระ

ที่	ตำบล	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น	จำนวนครัวเรือนประมง	คิดเป็น %	เรือที่ใช้ทำประมง	
						หางยาว	เรือแจว
1.	คลองรี	1. บ้านท่าโพธิ์	55	10	20	10	–
		2. บ้านโพธิ์ใหม่	72	20	27.77	15	5
		3. บ้านจาก	72	30	41.66	27	3
		4. บ้านคลองรี	41	6	14.63	6	–
		5. บ้านคลองรี	84	33	39.28	10	23
		6. บ้านคลองหนัง	77	19	24.67	19	–
		7. บ้านถิน	62	35	38.04	35	–
		8. บ้านท่าคูระ	83	50	60.24	50	–
		9. บ้านท่าคูระ	125	50	40.0	50	–
2.	คูขุด	1. บ้านบางด้วน	115	60	52.17	60	–
		2. บ้านศรีไชย	99	38	38.38	38	–
		3. บ้านโตนตรอบ	76	–	–	–	–
		4. บ้านคูขุดเหนือ	175	120	68.57	127	7
		5. บ้านคูขุดใต้	164	60	41.46	65	3
		6. บ้านแหลมวัง	92	10	16.67	3	7
		7. บ้านดอนคัน	114	50	43.85	30	20
		8. บ้านดอนคันใต้	129	80	62.01	60	20
		9. บ้านคอหงษ์	97	–	–	–	–
3.	ท่าหิน	1. บ้านระฆัง	65	30	46.15	30	–
		2. บ้านห้วยลาด	134	10	7.46	–	10
		3. บ้านท้องลัง	84	–	–	–	–
		4. บ้านท่าหินใต้	95	21	74.0	16	5
		5. บ้านท่าหินกลาง	53	12	22.64	12	–
		6. บ้านท่าหิน	73	12	16.43	5	–
		7. บ้านมิไร	115	15	13.04	8	7

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ที่	ตำบล	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น	จำนวนครัวเรือนประมง	คิดเป็น %	เรือที่ใช้ทำประมง	
						ทางยาว	เรือแจว
		8. บ้านพรวน	104	14	13.46	10	4
		9. บ้านพรวน	110	-	-	-	-
	รวม	27	2,595	814	31.36	636	114

ที่มา : ข้อมูลจากสำนักงานประมงอำเภอสทิงพระ พ.ศ.2537

ตารางที่ 3.2 แสดงจำนวนหน่วย และจำนวนเครื่องมือทำการประมงแยกเป็นรายตำบล

ที่	ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	ชนิดเครื่องมือทำการประมง: กัดเอ็น ราย/ผืน	อวนลอย ราย/ผืน	ราวเบ็ด ราย/สาย	อวนล้อมจับ ราย/ผืน	รุนกุ้ง ราย/ปาก	ไซ,ลอบ ราย/อัน	โป๊ะน้ำตื้น ราย/แห่ง	รวม ราย/ผืน/สาย/ปาก/อัน/แห่ง
1	คลองรี	9	99/792	40/320	34/340	52/260	29/26	24/2400	80/80	358/1372/340/29/2400/80
2	คูชุด	7	199/2985	118/2360	58/580	60/300	16/16	-	2/2	456/5645/580/16/-/2
3	ท่าหิน	7	81/810	40/80	24/240	-	-	8/800	-	145/890/240/-/800/-
รวม		23	379/4587	198/2760	116/1160	112/560	45/45	32/3200	82/82	959/7907/1160/45/3200/82

คิดเป็นปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้เฉลี่ยปีละ 457.93 ตัน หรือ 457,920 กิโลกรัม
คิดราคากิโลกรัมละ 12. บาท คิดเป็นมูลค่า 5,495,040.- บาท หรือครัวเรือน
มีรายได้เฉลี่ย ครัวเรือนละ 6,750.66 บาท/ปี/ครัวเรือน

ที่มา : ข้อมูลจากสำนักงานประมงอำเภอสทิงพระ พ.ศ. 2537

ตารางที่ 3.3 แสดงจำนวนปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้โดยประมาณใน 1 ปี/ชนิดของสัตว์น้ำ/เดือนที่ออกจับมากที่สุด (พ.ศ.2536)

ที่	ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนเดือนที่ออกมาก	กุ้งกุลาดำ ตัน	กุ้งก้ามกราม ตัน	ปลาดุก ตัน	ปลาช่อน ตัน	ปลานิล ตัน	ปลาหัวอ่อน ตัน	กุ้งนา ตัน	อื่นๆ ตัน	รวม ตัน
1	คูขุด	7	พย.-ธค.,มค.	0.9	18.54	11.12	44.49	7.4	37.08	54.0	14.83	188.36
2	ท่าหิน	7	ตค.-ธค.	6.97	23.25	13.65	46.5	1.86	9.3	3.6	9.3	114.73
3	คลองรี	9	มค.-กพ.,กย.-ธค.	1.43	4.43	2.8	8.5	8.6	57.3	57.3	14.32	154.84
	รวม	23	-	9.3	46.08	27.87	99.49	17.86	103.68	115.2	38.45	457.93

ที่มา : ข้อมูลจากสำนักงานประมงอำเภอสทิงพระ พ.ศ. 2537

เมื่อเราได้ดูปริมาณการจับปลาและสัตว์น้ำอื่น ซึ่งปี พ.ศ.2536 รวมกันแล้วได้ถึง 457.93 ตัน คิดเป็นมูลค่า 5,495,040 บาท โดยเฉพาะในบริเวณ 3 ตำบลของอำเภอสทิงพระ

และต่อมาชาวบ้านรวมกับหน่วยงานต่างๆ ได้มีการกำหนดเขตอนุรักษ์พืชพันธุ์สัตว์น้ำบริเวณหมู่ที่ 4, 5 ต.คูขุด ในปี พ.ศ.2535 ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการฟื้นฟูทะเลสาบแห่งนี้ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ในกิจกรรมดังกล่าวได้มีการติดตามประเมินผลที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นตรงจุดที่บ้านคูขุด ต.คูขุด อ.สทิงพระ

3.7 สภาพทั่วไปทางด้านสังคม เศรษฐกิจ บ้านคูขุด

บ้านคูขุดตั้งอยู่ที่ ม.4-5 บ้านคูขุด ต.คูขุด อ.สทิงพระ จ.สงขลา เป็นหมู่บ้านเก่าแก่หนึ่งในสิบหมู่บ้านที่อยู่รอบทะเลสาบมีคนอยู่ 45 ครอบครัว ประมาณ พ.ศ.2437 จนถึงปัจจุบัน บ้านคูขุดได้มีการพัฒนาเติบโตขึ้นมากมีประชากรถึง 413 ครอบครัว จำนวน 2,066 คน อาชีพชาวบ้านส่วนใหญ่ยังทำนากันถึง 80% รองลงมาทำอาชีพทำการประมง 20% มีส่วนหนึ่งได้ออกไปรับจ้างทำงานนอกบ้านประมาณ 10% และคนส่วนใหญ่ได้มีการศึกษาจนจบภาคบังคับ 95.12% ที่เหลืออนุปริญญา และปริญญาตรี เมื่อเรียนจบแล้วก็ได้ออกไปทำงานบริการอยู่ในเมืองใหญ่ไม่ได้กลับบ้าน หมู่บ้านแห่งนี้มีไทยพุทธ 60% และมุสลิมประมาณ 40% ชุมชนมุสลิมจะแยกอยู่ในหมู่ที่ 4 สร้างบ้านเรือนอยู่ในที่ดินสาธารณะ (ข้อมูลจากสภาตำบลคูขุด อ.สทิงพระ จ.สงขลา)

มุสลิมส่วนใหญ่จะมีอาชีพประมงออกเรือหาปลา ออกเรือจับปลาตอนเย็นกลับช่วงเช้าหรือบางครอบครัวจะออกเรือหาปลาจับปลาช่วงเช้ากลับเย็น

สภาพสังคมทั่วไปของชุมชนแห่งนี้ จะเป็นการอยู่ร่วมกันระหว่างไทยพุทธกับมุสลิม เป็นการอยู่ร่วมกันมาหลายชั่วอายุคน ประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ของแต่ละกลุ่มก็มีการปฏิบัติกันตามปกติของทุกๆ ปี

กลุ่มชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลาม ทุกปีจะมีงานประเพณีใหญ่ๆ ที่ลูกหลานญาติพี่น้องที่อยู่ที่อื่นหรือออกไปทำงานนอกบ้านก็จะกลับมาร่วมงานประเพณีพบปะสังสรรกับญาติพี่น้อง คือ

งานเตราะเหร๊าะกุโบร์ เป็นงานประเพณีทำบุญให้กับญาติที่ได้เสียชีวิตไปแล้ว ประมาณเดือนพฤษภาคม ลูกหลานญาติพี่น้องก็จะกลับมาร่วมทำบุญ ซึ่งในพิธีทำบุญนี้จะทำในบริเวณกุโบร์ ทุกคนจะนำอาหารไปทำดูหรี และรับประทานอาหารร่วมกันและทุกคนจะร่วมกันบริจาคเงินทำบุญให้กับกิจกรรมต่างๆ ของกุโบร์ เช่น ปี พ.ศ.2535 ได้รับเงินบริจาคถึง 8,000 บาท

งานฮารีฮะยอ เป็นงานตามประเพณีการออกบวชหรือการถือศีลของมุสลิมประมาณเดือนมีนาคมของทุกปี ลูกหลานก็จะกลับมาบ้านร่วมทำอาหาร ทำขนมต้ม ขนมบูโลก ขนมเจาะหูแจกเพื่อนบ้าน ใครมาบ้านก็จะต้องร่วมกันกินขนมกันก่อนหรือฝากไปให้ญาติพี่น้องที่ไม่ได้มา

นอกจากนั้น มีงานประเพณีต่างๆ ของชุมชน เช่น งานแต่งงาน งานตายหรืองานเข้าสุนัต งานขึ้นบ้านใหม่ งานเหล่านี้ก็จะบอกเพื่อนบ้านหรือญาติสนิทมิตรสหายก็จะมาร่วมกันช่วยงาน สนุกสนานไปตามสภาพของงาน ความสนิทสนมใกล้ชิดทั้งญาติพี่น้อง เพื่อนสนิท เพื่อนบ้านจะเกิดขึ้น

ในส่วนของชาวบ้านที่นับถือศาสนาพุทธก็จะมีประเพณีทำบุญของชุมชนด้วยเช่นกัน คือ

งานทำบุญเดือนห้า เป็นการทำบุญให้กับญาติที่ตายไปแล้วจะมีการทำบุญ 2 วัน วันแรกจะทำบุญในวัด ใครที่นำกระดูกของญาติที่ตายไปแล้วมาใส่บัวไว้ในวัดก็จะทำพิธีบังสกุล มีการนำอาหารไปถวายพระ ส่วนวันที่สองก็จะทำบุญกันที่ป่าช้าที่อยู่นอกหมู่บ้านใกล้ๆ กับกุโบร์ของมุสลิม

งานทำบุญเดือนสิบ เป็นงานประเพณีของหมู่บ้านของไทยพุทธอีกงานหนึ่งจะมีคนกลับมาทำบุญกันที่วัดประจำหมู่บ้าน และทั้งสองงานก็จะมีญาติพี่น้องหรือลูกหลานที่ออกไปทำงานนอกบ้านก็จะกลับมาร่วมทำบุญกันที่บ้าน

ส่วนงานประเพณีอื่นๆ เช่น การแต่งงาน การตาย การบวช ก็จะมีการบอกแขก เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะมาร่วมช่วยงานตามความใกล้ชิดสนิทสนม

งานประเพณีเหล่านี้ทั้งชาวบ้านที่เป็นไทยพุทธหรือมุสลิม ก็จะมีการบอกให้ไปร่วมงาน ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะไปรับประทานได้ ความสัมพันธ์เหล่านี้ได้ปฏิบัติร่วมกันมาช้านาน และเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการรวมกลุ่มในการพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญมากยิ่งขึ้น เพื่อไว้ให้ลูกหลานอยู่ร่วมกันต่อไป

3.8 เขตอนุรักษ์และปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ บ้านคูขุด

ความสมบูรณ์ของทะเลสาบในช่วง 15 ปีที่ผ่านมาได้ลดลงอย่างรวดเร็วด้วยสาเหตุดังกล่าวข้างต้น ชาวบ้านคูขุดที่ทำอาชีพประมงและไม่ทำการประมงคิดรวมกับประมงอำเภอสทิงพระ โครงการแลใต้ฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา เพื่อที่จะหาทางในการฟื้นฟูทะเลสาบแห่งนี้ให้ความอุดมสมบูรณ์เหมือนเดิม

การเริ่มต้นทำกิจกรรมการฟื้นฟูทะเลสาบโดยวิธีปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำลงทะเลสาบ โดยมีการกำหนดพื้นที่ในบริเวณผิวน้ำเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ มีเนื้อที่ประมาณ 933 ไร่ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้เกิดเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำถาวร เป็นที่ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ เพาะพันธุ์สัตว์น้ำตัวอ่อน และชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษา
2. เพื่อเพิ่มพันธุ์สัตว์น้ำให้กับทะเลสาบ ชาวบ้านสามารถจับได้มากขึ้น
3. เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการฟื้นฟูทะเลสาบระหว่างองค์กรชาวบ้าน หน่วยงานรัฐบาล หน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชนและเอกชนบุคคลภายนอกต่างๆ

3.9 ขั้นตอนการดำเนินการ

เริ่มต้นจากชาวบ้านที่ทำอาชีพประมง เจ้าหน้าที่ประมงอำเภอ และเจ้าหน้าที่โครงการแลใต้เพื่อการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา ได้ร่วมประชุมปรึกษากันที่จะฟื้นฟูทะเลสาบ มีตัวแทนชาวบ้านประมาณ 15 คน เจ้าหน้าที่ประมง 2 คน โครงการแลใต้ 3 คน ที่อุทยานนกน้ำคูขุด

มีการกำหนดรูปธรรมในการฟื้นฟูทะเลสาบ โดยการกำหนดให้เกิดเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำถาวรขึ้นในบริเวณอุทยานนกน้ำคูขุด ซึ่งเมื่อปี 2535 ในบริเวณแห่งนี้ได้มีการกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำชั่วคราวไว้ก่อนแล้ว

เขตอนุรักษ์ถาวร

ตามที่ชาวบ้านอำเภอสทิงพระ และองค์กรเอกชนได้มีการทดลองปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ เมื่อปี พ.ศ.2534, 2535 ปรากฏว่าได้ผลระดับหนึ่ง จึงเห็นรวมกันว่าควรจะมีการประกาศเขตอนุรักษ์พืชพันธุ์สัตว์น้ำ เป็นการถาวรตั้งแต่วันที่ 30 กรกฎาคม 2535

เมื่อมีการกำหนดเขตอนุรักษ์เกิดขึ้นอย่างแน่นอนแล้ว ขั้นต่อไปมีการกำหนดปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ โดยได้กำหนดช่วงระยะเวลาการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน ถึง 20 สิงหาคม 2536 สรุปได้ดังนี้

วันที่	ชนิดสัตว์น้ำ	จำนวน	แหล่งสนับสนุน
8 เมย.36	กุ้งกุลาดำ	4,000,000	ประมงอำเภอและชาวบ้าน
	ปลากะพง	800,000	
26 เมย.36	กุ้งกุลาดำ	344,000	สถานีเพาะเลี้ยงปากระวะ
2 มิย.36	ปลากะพง	1,500,000	ลิดาฟาร์ม
22 กค.36	ปลานิล	3,000	ชาวบ้านหาเอง
13 สค.36	กุ้งแชบ๊วย	100,000	ประมง อ.ปากพะยูน
	กุ้งแชบ๊วย	300,000	สถานีเพาะเลี้ยงนราธิวาส

กุ้งกุลาดำ	กุ้งแชบ๊วย	ปลากะพง	ปลานิล
4,344,000	400,000	1,580,000	3,000

รวมทั้งหมด 6,327,000 ตัว

3.10 องค์กรชุมชนและชาวบ้านในการดำเนินกิจกรรม

ทุกครั้งที่มีการประชุมปรึกษาหารือในการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา บริเวณบ้านดูขุด จะมีผู้นำที่เป็นทางการ ผู้นำธรรมชาติ ผู้นำศาสนาและชาวบ้านเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง ในขั้นแรกประชุมร่วมกันกำหนดบริเวณสร้างเขตอนุรักษ์ฯ ขั้นที่สองได้ร่วมมือกันหาพันธุ์กุ้ง ปลา มาปล่อยร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ โดยเรี่ยไรเก็บเงินจากชาวบ้านที่เห็นด้วยได้ 2,760 บาท และจึงติดต่อซื้อกุ้ง ปลามาได้ 60,000 ตัว ในวันกำหนดการปล่อยกุ้ง ปลา ก็ได้ร่วมกันรณรงค์ให้ชาวบ้านได้เข้าประชุมร่วมกันกำหนดบริเวณสร้างเขตอนุรักษ์ฯ เพื่อให้ทุกคนรู้สึกว่าถึงเวลาแล้วที่พวกเราต้องร่วมกันรักษาทะเลสาบเอาไว้ให้ลูกหลาน วิธีการที่ใช้ เช่น ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ จะเดินเคาะประตูบ้าน โดยมีการพูดคุยและแจกแผ่นพับและสติกเกอร์

(แผ่นพับ 800 แผ่น, สติกเกอร์ 400 แผ่น) ให้ความรู้ ชักชวนให้ช่วยกันรักษาทะเลสาบและเขตอนุรักษ์เอาไว้ และทางคณะครูและนักเรียนโรงเรียนบ้านคูขุด จำนวน 200 คน ได้เดินขบวนผ่านตามถนนซอยต่างๆ ของชุมชนโดยถือป้ายผ้า ป้ายกระดาษ มีคำขวัญต่างๆเช่น "คืนชีวิตให้ทะเลสาบ" และ ลูกหลานจะปลอดภัยร่วมใจรักษาทะเลสาบ"

3.11 **คณะกรรมการรักษาเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ**

เมื่อมีการกำหนดปักเขตอนุรักษ์เรียบร้อยและมีการปล่อยสัตว์น้ำลงในเขตเป็นระยะแล้ว การดูแลรักษาก็เกิดขึ้นจากการกำหนดและจิตสำนึกของชาวบ้านว่าทุกคนจะต้องช่วยกันรักษาดูแลเขตแห่งนี้ จึงได้มีการประชุมชาวบ้านประมาณ 64 คน ได้มีการเลือกตัวแทนชุมชนขึ้นมาเป็นคณะกรรมการดูแลเขต ซึ่งมีทั้งหมด 8 คน

นายนิทัศน์ แก้วศรี ประธานกลุ่มประมงอาสา ได้ชี้แจงถึงสถานะและหน้าที่ของประมงอาสาให้เข้าใจว่ากรรมการซึ่งได้รับเลือกมาจากชาวบ้านเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2536 นั้นได้รับการแต่งตั้งเป็น "ประมงอาสา" โดยอาศัยอำนาจหน้าที่ตามคำสั่งของอำเภอสทิงพระ ลงวันที่ 1 มิถุนายน 2536 ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจตรา สอดส่องดูแลเขตรักษาพืชพันธุ์สัตว์น้ำและช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในการจับกุมได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย รายชื่อประมงอาสามีดังต่อไปนี้

1. นายสุนทร นาคมรกต
2. นายประพันธ์ รำจวนจร
3. นายประสม มะหมัด
4. นายยูน แก้วมณี
5. นายเคลื่อน สุครกำแพง
6. นายวิโรจน์ แซ่ซึ่ง
7. นายนิทัศน์ แก้วศรี
8. นายสมควร สุวรรณรัศมี

<u>ผลการทำงานของประมงอาสา</u>

1. การตักเตือน ในช่วงแรก (มิย.36) ประมงอาสาได้ออกตรวจภายในเขตรักษาพืชพันธุ์ฯ เป็นระยะ และได้ตักเตือนผู้ที่เข้ามาทำประมงภายในเขต รวมทั้งห้ามปรามมิให้เข้ามาทำประมงเป็นจำนวน 15 ราย

2. การยึดอวน สรุปได้ดังนี้

วันที่	ประเภทอวน	จำนวน (หัว)
5 กค. 36	อวนลอยกุ้ง	10
8 กค. 36	อวนลอยปลา	15
21 กค. 36	อวนลอยกุ้ง	4
22 กค. 36	อวนลอย (เอ็น)	8
23 สค. 36	อวนลอยกุ้ง	5
1 สค. 36	อวนลอยกุ้ง	17

ซึ่งทางประมงอาสา ได้ทำการบันทึกยึดของกลางให้แก่ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับทราบแล้ว

การดูแลรักษาเขตรักษาพันธุ์สัตว์น้ำต่อไป คือ

1. การลงโทษ ที่ประชุมมีมติว่าการลงโทษผู้ลักลอบเข้ามาทำการประมงทุกชนิดภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์น้ำให้ส่งฟ้องศาลเท่านั้น ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2536 เป็นต้นไป

อนึ่ง เพื่อให้เกิดการตรวจสอบระหว่างชาวบ้านและประมงอาสา ในกรณีที่ประมงอาสาเข้ามาลักลอบทำการประมงภายในเขตฯ ชาวบ้านทั่วไปก็สามารถจับกุมประมงอาสาได้ โดยอาศัยกำลังจากเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือจากชาวบ้านด้วยกันเอง

2. การลงทุ่นแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์น้ำ ประมงอำเภอได้ชี้แจงแก่ชาวบ้านว่าจะได้มีการวางทุ่นภายในเดือนกันยายน 2536 นี้ (กบ.อพช.ภาคใต้, 2536)

3. ชาวบ้านได้เข้าใจถึงการช่วยเหลือ รักษาเขตอนุรักษ์และหมายถึงเป็นจุดเริ่มต้นของการฟื้นฟูรักษาทะเลสาบแห่งนี้ไว้ให้ลูกหลาน

3.12 หน่วยงานภายนอก

หน่วยงานภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนชาวบ้านในการฟื้นฟูทะเลสาบส่วนใหญ่จะทำในลักษณะของการประสานงานภายนอกที่ชาวบ้านยังไม่สามารถทำได้ เช่น การประสานติดต่อกับหน่วยงานของรัฐในการขอพันธุ์ลูกกุ้ง ปลา จากหน่วยงานรัฐอื่นและเอกชนที่มีการเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ เช่น ลูกกุ้งกุลาดำ แชบ๊วย ปลากะพง ปลานิล ซึ่งจากตัวเลขได้ถึง 5 ล้านกว่าตัว และนอกนั้นคอยประสานกับหน่วยงานฝ่ายปกครองและกรมประมงในการประกาศเขตอนุรักษ์ให้ถูกต้องตามกฎหมายมากขึ้น คอยอำนวยความสะดวกให้ชาวบ้านรักษาเขตอนุรักษ์ไว้ได้มากขึ้น เช่น ออกตรวจร่วมกับชาวบ้าน

ส่วนองค์กรพัฒนาเอกชนได้ช่วยประสานงานภายในร่วมกับผู้นำและชาวบ้านดูแลความขัดแย้งความไม่เข้าใจระหว่างชาวบ้านกับผู้นำประสานกับโรงเรียน นักศึกษา นักวิชาการให้ลงมาช่วยทำความ

เข้าใจบางประเด็นบางปัญหา เช่น สิทธิของประชาชนกับการจัดการทรัพยากร นำสื่อต่างๆ ในการแนะนำเสนอปัญหาทะเลสาบและดูแลรักษา เช่น สไลด์ นิทรรศการ แผ่นพับ ฯลฯ

ปัจจุบันนี้ได้เกิดคณะกรรมการรักคูขุดที่ประกอบด้วยตัวแทนชาวบ้าน, นักวิชาการ, ข้าราชการ, นักธุรกิจ, องค์กรพัฒนาเอกชนขึ้นมา ทำหน้าที่คอยประสานงานช่วยเหลือองค์กรชุมชนให้มีพลังในการดำเนินกิจกรรมและเผยแพร่ข้อมูลต่อสาธารณชน ร่วมมือกันฟื้นฟูทะเลสาบต่อไป

3.13 การจับสัตว์น้ำ

การประเมินผลการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำและสร้างเขตอนุรักษ์ ก็คงอาศัยการประมินผลตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนี้ ซึ่งจะคงอาศัยการประเมินในเชิงคุณภาพมากกว่าการประเมินที่หนักไปในด้านปริมาณ วัตถุประสงค์ข้อแรกคือ เพื่อเพิ่มพันธุ์สัตว์น้ำให้กับทะเลสาบ ชาวประมงสามารถเพิ่มรายได้มากขึ้น โดยมีการประเมินตัวเลขจากการรับซื้อปลาของพ่อค้าในหมู่บ้านคูขุด 3 ราย ดังนี้

พ่อค้าหน่วยที่ 1

ชนิด / จำนวน	มิถุนายน		กรกฎาคม		สิงหาคม	
	น้ำหนัก กก.	ราคาบาท	น้ำหนัก กก.	ราคาบาท	น้ำหนัก กก.	ราคาบาท
ปลา	150	3,520	120	3,840	105	3,360
กุ้ง	58	8,913	115	17,825	178	19,763
รวม	208	12,433	235	21,665	283	23,123

พ่อค้าหน่วยที่ 2

ชนิด / จำนวน	มิถุนายน		กรกฎาคม		สิงหาคม	
	น้ำหนัก กก.	ราคาบาท	น้ำหนัก กก.	ราคาบาท	น้ำหนัก กก.	ราคาบาท
ปลา	75	2,400	78	2,480	95	3,040
กุ้ง	53	8,138	80	12,400	105	16,275
รวม	128	10,538	158	14,880	200	19,315

พ่อค้าหน่วยที่ 3

ชนิด / จำนวน	มิถุนายน		กรกฎาคม		สิงหาคม	
	น้ำหนัก กก.	ราคาบาท	น้ำหนัก กก.	ราคาบาท	น้ำหนัก กก.	ราคาบาท
ปลา	2,700	86,400	5,000	160,000	3,750	120,000
กุ้ง	345	53,475	480	74,400	600	93,000
รวม	3,045	139,875	5,480	234,400	4,350	213,000

ตารางที่ 3.4 ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้จากทะเลสาบสงขลา บริเวณบ้านดูขุด อำเภอสทิงพระจำแนกตามหน่วยแพปลาที่ได้รับการสำรวจเก็บข้อมูล ในระหว่างเดือนมิถุนายน-สิงหาคม 2536

ชนิด / จำนวน	หน่วยที่ 1		หน่วยที่ 2		หน่วยที่ 3		รวม	
	น้ำหนัก กก.	ราคาบาท	น้ำหนัก กก.	ราคาบาท	น้ำหนัก กก.	ราคาบาท	น้ำหนัก กก.	ราคาบาท
ปลา	375	10,720	248	7,920	11,450	366,400	12,073	385,040
กุ้ง	351	46,501	238	36,813	1,425	220,875	2,014	304,189
รวม	726	57,221	486	44,733	12,875	587,275	14,087	689,229

คำอธิบาย

1. พ่อค้าหน่วยที่ 1,2 จะเน้นการซื้อกุ้งและปลากระบอก
2. พ่อค้าหน่วยที่ 3 จะเน้นการซื้อปลาช่อน ปลากระบอก รองลงมาจะซื้อกุ้ง
3. พ่อค้าหน่วยที่ 1,2 มาเริ่มรับซื้อปลาในช่วงต้นปี 2536 ซึ่งผ่านมาจะหยุดไปทำอาชีพอื่น
4. พ่อค้าหน่วยที่ 3 จะซื้อประจำหมู่บ้านที่ทำอาชีพนี้มานาน และจะมีลูกค้ามากและมีตลาดส่งปลากว้างขวาง เช่น หาดใหญ่ สงขลา
5. ราคาปลาช่อน 20-45 บาท ปลากระบอก 40-60 บาท ราคากุ้งกุลาดำ 100-275 บาท กุ้งก้ามกราม 100-190 บาท กุ้งแชบ๊วย 75-150 บาท
6. ปริมาณปลาที่จับขึ้นจากทะเลสาบบริเวณบ้านดูขุดและใกล้เคียง จากการประเมินการจับสัตว์น้ำได้ในระยะเวลา 3 เดือน ได้ถึง 14,087 กิโลกรัม หรือประมาณ 14 ตัน มีเงินหมุนเวียนประมาณ 7 แสนบาท

แพปลาที่ใหญ่ที่สุด มีลูกค้ามาและมีตลาดส่งสินค้าสัตว์น้ำกว้างขวางใน
อำเภอหาดใหญ่ และอำเภอเมืองสงขลา รับซื้อทั้งปลาและกุ้ง

จากการสำรวจในช่วงจุดเวลาระหว่างวันที่ 29-31 มีนาคม 2537 ด้วยวิธีการจดนับจำนวนน้ำหนักและชนิดของสัตว์น้ำจากแพในแต่ละหน่วย พบว่าปลาช่อนสามารถจับได้มากที่สุดคือ 550.1 กิโลกรัม คิดเป็นมูลค่า 23,655 บาท หรือเฉลี่ย 183.4 กิโลกรัมต่อวัน รองลงมาคือปลานิลจับได้ 282.8 กิโลกรัม มูลค่า 5,656 บาท หรือเฉลี่ย 94.3 กิโลกรัมต่อวัน สัตว์น้ำที่มีมูลค่าสูงสุดจากการสำรวจ คือ กุ้งกุลาดำคิดเป็นเงิน 27,778 บาท จากจำนวนที่จับได้ 146.2 กิโลกรัม หรือเฉลี่ย 48.7 กิโลกรัมต่อวัน

จากการสอบถามชาวประมงที่นำปลามาส่งขายที่แพปลาในช่วงเช้าของทุกวันที่ทำการรวบรวมข้อมูลนั้นพอจะประมวลได้ว่า ในช่วงที่ทำการศึกษานั้น ชาวประมงเกือบทุกรายจะจับสัตว์น้ำได้น้อยลง ทั้งนี้เนื่องจากความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศฝนตกหนัก ระดับน้ำในทะเลสาบที่ทำการศึกษาสูงขึ้นประมาณ 20-30 เซนติเมตร ส่งผลกระทบต่อระดับความเค็มของน้ำ ซึ่งปกติในทะเลสาบตอนกลางนี้จะมีสภาพทางนิเวศวิทยาเป็นเขตน้ำกร่อย ซึ่งเป็นเขตเชื่อมต่อ (Ecotone) ระหว่างระบบนิเวศน้ำจืดและน้ำเค็ม อันเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของทะเลสาบสงขลาเป็นบริเวณที่ประกอบด้วยสิ่งมีชีวิตทั้งจำนวน และความหนาแน่นเป็นพิเศษ ดังนั้นถ้ามีการเปลี่ยนแปลงทางสภาพกายภาพอย่างรวดเร็วบริเวณนี้จะแคบ เกิดการแปรปรวนของชนิดและจำนวนสัตว์น้ำ

นอกจากนี้กระแสลมแรง ทำให้ท้องน้ำเกิดความปั่นป่วน คลื่นแรง ทำให้ไม่สามารถวางอวนได้ เพราะกระแสน้ำไหลเชี่ยวทำให้อวนพับเป็นเกลียวเกิดความเสียหายต่อเครื่องมือจับสัตว์น้ำ ตลอดจนเสี่ยงต่ออุบัติเหตุเรือล่มได้ จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ปริมาณสัตว์น้ำที่ได้ในบริเวณทะเลสาบตอนกลางคูขุดจึงมีปริมาณน้อย

ข้อมูลที่รวบรวมได้จากการศึกษานี้ไม่อาจสรุปหรืออธิบายในเรื่องชนิดและจำนวนสัตว์น้ำอย่างรวบรัดได้ ทั้งนี้ ประเด็นสำคัญของการเป็นเขตเชื่อมต่อทางนิเวศวิทยา (Ecotone) จึงมีตัวแปรสำคัญหลายตัวเข้ามาเกี่ยวข้องกับชนิดและปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ เช่น ฤดูกาล ระดับความเค็มของน้ำ กระแสน้ำ ความขุ่นใส ฯลฯ เป็นตัวการจำกัดที่สำคัญ และมีความสัมพันธ์กับปริมาณและชนิด ต่ำสุดและสูงสุดที่ไม่เหมือนกัน

อย่างไรก็ตามจากการรับฟังข้อสรุปจากประสบการณ์ และภูมิปัญญาชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงดั้งเดิมมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษถึงความอุดมสมบูรณ์ของทะเลสาบ ชนิด และปริมาณสัตว์น้ำที่ชาวประมงคูขุดจับได้ โดยการตั้งข้อสังเกตว่าเกิดจากสาเหตุหลักคือ คุณภาพน้ำดีหรือชาวบ้านเรียกว่าน้ำหวานไม่เค็มจัดและไม่จืดเกินไป (น้ำกร่อย) สองมีเขตอนุรักษ์ให้ปลา กุ้ง ได้เข้าไปพักอาศัยเพาะพักตัวอ่อนให้เจริญเติบโต ประการสุดท้ายมีการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำลงไปในเขตอนุรักษ์แห่งนี้ถึง 6.3 ล้านตัว และได้ไปอาศัยอยู่ในเขตแห่งนี้เมื่อเติบโตแล้วก็ว่ายออกจากการอนุรักษ์ ชาวประมงก็สามารถจับได้จากการประเมินผลการเพิ่มสัตว์น้ำในบริเวณแห่งนี้คงเกิดมาจากสาเหตุหลัก 3 ประการดังนี้

ข้อสอง เพื่อให้เกิดเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำถาวรเป็นที่ขยายเพาะตัวอ่อน และเป็นบริเวณ

ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ชาวบ้านสามารถกำหนดเขตอนุรักษ์ถาวรและประกาศตามกฎหมายประมงเป็นการห้ามจับสัตว์น้ำทุกชนิด และได้มีการวางทุ่นกำหนดเขตอย่างชัดเจน นอกจากนั้นได้มีคณะกรรมการดูแลรักษาไม่ให้มีการละเมิดเข้าไปจับสัตว์น้ำในเขตนี้ตามข้อกำหนดที่ได้มีมติตกลงกันในที่ประชุมของหมู่บ้าน วิธีการกำหนดเขตอนุรักษ์ก็ใช้ขบวนการให้ชาวบ้านตัดสินใจ และเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจและได้ให้การศึกษาความรู้แก่ชาวบ้านให้สำนึกว่าทะเลสาบตลอดจนเขตอนุรักษ์พื้นที่เป็นของพวกเขาทุกคน แม้ว่ามีการฝ่าฝืนอยู่บ้างแต่ก็สามารถจัดการแก้ปัญหาอยู่ได้ และกระแสความรู้สึกที่ดีของชาวบ้านส่วนใหญ่ในพื้นที่จับปลาได้เพิ่มขึ้นทำให้ความเข้าใจและความคิดที่จะรักษาเขตอนุรักษ์แห่งนี้มีมากขึ้นด้วย

ข้อสาม เพื่อให้ความร่วมมือในการฟื้นฟูทะเลสาบระหว่างองค์กรชาวบ้านและชาวบ้านกับหน่วยงานภายนอก เช่น หน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคธุรกิจอื่นๆ ความร่วมมือในด้านนี้จะเห็นได้จากการบริจาคพันธุ์สัตว์น้ำของทางราชการ และบริษัทเอกชนได้ถึง 5 ล้านตัว และหน่วยงานราชการก็ได้หนุนเสริมโดยประกาศพื้นที่ 933 ไร่ เป็นเขตอนุรักษ์ถูกต้องตามกฎหมายประมง องค์กรพัฒนาเอกชนได้ร่วมมือประสานจุดต่างๆ ระหว่างองค์กรชาวบ้านหน่วยงานของรัฐและเอกชนอื่นๆ นอกจากนั้นได้คิดค้นขบวนการให้การศึกษาอบรมสัมมนาชาวบ้านให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานระหว่างชุมชน อำเภอ จังหวัด และหน่วยงานภายนอกอื่นๆ

จากการปฏิบัติงานภายใต้กรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ดังกล่าวเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดคือ การฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาให้สมบูรณ์ดังเดิม หรือใกล้เคียงให้มากที่สุดนั้น ดังคำพูดที่ว่า "ขอชีวิตคืนให้กับทะเลสาบเถอะ" ด้วยความพยายามของชุมชนและหน่วยงานภายนอกที่มีความปรารถนาไปให้ถึงจุดนี้ จากการประเมินในการทำกิจกรรมในขั้นต้นของโครงการนี้พอจะมองเห็นตัวชี้วัดในเบื้องต้นตามหลักการประเมินวัตถุประสงค์ของโครงการ และเน้นวิธีการประเมินในเชิงคุณภาพ พอจะเห็นภาพการเคลื่อนตัวของคนในชุมชนและคนภายนอกที่ทำให้วัตถุประสงค์ดังกล่าวเกิดขึ้นเป็นรูปธรรมและชุมชนได้รับประโยชน์ที่ดีกว่าหลายปีที่ผ่านมา และความรู้สึกรวมของชุมชนพอใจกับโครงการสร้างเขตอนุรักษ์และปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำแห่งนี้

3.14 อุปสรรคและปัญหา

จากการสำรวจความคิดเห็นถึงแม้ว่าคนส่วนใหญ่พอใจกับโครงการนี้ เพราะสามารถเพิ่มรายได้และสามารถจับปลาได้ตลอดทั้งปี แต่ในการดำเนินงานก็มีปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นกับคนทำงานและเขตอนุรักษ์ที่จะต้องแก้ไขกันต่อไป คือ

1. ประเด็นในการนำเสนอต่อชาวบ้านในเรื่องสิทธิในการจัดการทรัพยากร โดยองค์กรชาวบ้าน ยังเป็นนามธรรมมากชาวบ้านไม่เข้าใจว่ารูปธรรมคืออะไร และขบวนการให้การศึกษา อบรม สัมมนา เสวนาแลกเปลี่ยนยังขาดประสบการณ์

2. การขอความร่วมมือในการบริจาคเงินคือพันธุ์กุ้ง ปลา มิได้กำหนดจำนวนเงินลงไปให้ชัดเจน ทำให้เกิดความลำบากใจแก่ผู้บริจาคและทำให้เกิดเหลื่อมล้ำกัน

3. ยังมีชาวบ้านบางส่วนได้ฝ่าฝืนข้อบังคับเข้าไปจับปลาในเขตอนุรักษ์

4. ผู้นำศาสนามิได้รับรู้ในการดำเนินการครั้งนี้ ทำให้ไม่เกิดภาพการรับรู้เกิดขึ้นทั้งหมู่บ้าน
5. การประสานงานในระหว่างชาวบ้าน ผู้นำ คนภายนอกไม่ดีเท่าที่ควร
6. ผู้นำที่ดูแลเขตอนุรักษ์ยังขาดการเคาะประตูบ้าน
7. การให้การศึกษารูปแบบการเคาะประตูบ้าน น่าจะมีการเตรียมการและมีการแลกเปลี่ยนพูดคุยกับชาวบ้านให้มากกว่านี้

3.15 บทสรุป

ความตั้งใจในการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาได้ได้เริ่มต้นเป็นสัญญาณที่ดีที่บ่งบอกถึงความเป็นไปได้และเกิดขึ้นจริงในอนาคตข้างหน้า เมื่อชาวบ้านได้ประกาศก้องรอบทะเลสาบว่า "ช่วยคืนชีวิตให้กับทะเลสาบเถอะ" และคำประกาศนี้ได้มีเสียงดังก้องกังวานออกไปทั่วรอบทะเลสาบ มีการขานรับกันอย่างทั่วหน้า โดยการแสดงออกมาในรูปการปฏิบัติด้วยการพูดคุย ถกเถียง หาแนวทางในการปฏิบัติและหลายชุมชนได้มีการกำหนดกิจกรรมรูปธรรมที่จะทดลองหารูปแบบเล็ก ๆ ในการฟื้นฟูทะเลสาบ ด้วยองค์การชุมชนอย่างบ้านคูขุดได้มีการสร้างเขตอนุรักษ์ประสานกับหน่วยงานภายนอกปล่อยพันธุ์กุ้ง ปลา ช่วยกันรักษาเขตอนุรักษ์แห่งนี้ด้วยการตั้งวัตถุประสงค์ของโครงการสามประการ สร้างเขตอนุรักษ์ เพิ่มพันธุ์สัตว์น้ำ ปล่อยปลา กุ้ง และมีการประสานความร่วมมือกับกลุ่มคนภายนอกต่างๆ ซึ่งมีการทดลองดำเนินการพร้อมทั้งได้แก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยให้ขบวนการประชุมร่วมตัดสินใจในระดับต่างๆ เช่น ระดับคณะกรรมการ ระดับประชุมใหญ่ ทำให้เกิดความพอใจในการเป็นเจ้าของทรัพยากรแห่งนี้ และที่สำคัญกว่านั้นพวกเขาได้รับผลประโยชน์อย่างชัดเจนจากการจับปลา กุ้ง สัตว์น้ำอื่นๆ อย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี

ในการประเมินโดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพอาจจะสื่อกับคนภายนอกที่ไม่ได้ไปสัมผัสกับคนในชุมชนตั้งแต่พวกเด็กๆ คนหนุ่มสาว คนเก่าแก่ ที่มีหน้าตาสดชื่นขึ้น มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมอื่นๆ มากขึ้น อาหารการกินสมบูรณ์ คนเฒ่าคนแก่ได้เล่าถึงอดีตด้วยความภาคภูมิใจต่อทะเลสาบแห่งนี้บังหยีอะ* เล่าด้วยความตื่นเต้นด้วยคำพูดที่ว่า "ปีนี้ทะเลสาบได้แสดงปาฏิหาริย์ให้ลูกหลานได้เห็นแล้ว" และได้ฝากให้นำไปบอกเล่าผู้คนในเมืองว่า ชีวิตของทะเลคือชีวิตของพวกเราจะดูแลกันเอง คำบอกเล่าเหล่านี้ หน้าตาของเด็ก คนหนุ่มสาว คนเฒ่าคนแก่ ไม่สามารถที่จะใช้คำพรรณาในวิธีการเชิงคุณภาพได้เช่นเดียวกัน ชีวิตและพฤติกรรมของมนุษย์มากมายที่เกินที่จะใช้ภาษาของมนุษย์ในปัจจุบันอธิบายได้ แต่สรุปรวบยอดแล้วชาวบ้านบ้านคูขุดวันนี้มีชีวิตดีขึ้นกว่าเมื่อวันวาน

3.16 ข้อเสนอแนะ

จากการมีส่วนในการเข้าร่วมประเมินผลครั้งนี้ ด้วยการร่วมกิจกรรม การสังเกตและพูดคุยแลกเปลี่ยนและได้เห็นว่าการพัฒนาต่อไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดคือ การฟื้นฟูทะเลสาบให้อุดมสมบูรณ์เหมือนเดิมนั้น ควรจะเพิ่มเติมและแก้ไขความสัมพันธ์และกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

1. คณะกรรมการในการรักษาเขตอนุรักษ์ควรจะมีการผสมมากกว่านี้ เช่น เยาวชน คนวัยกลางคน และผู้อาวุโส ควรจะเชิญมาเป็นที่ปรึกษา
2. คณะกรรมการและเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนและหน่วยงานรัฐควรจะลงหาชาวบ้านพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นรับรู้ปัญหาการทำมาหากินและรับรู้ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม
3. การปล่อยพันธุ์กุ้ง ควรจะเป็นกุ้งก้ามกราม ซึ่งเป็นพันธุ์กุ้งที่เหมาะกับการเจริญเติบโตในทะเลสาบ
4. ควรจะมีคณะกรรมการร่วมคือ ตัวแทนชาวบ้าน ตัวแทนรัฐ ท้องถิ่น ตัวแทน NGO, ภาคเอกชน เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันในระดับกว้างกว่าระดับชุมชนในการประสานงานกับฝ่ายต่างๆ
5. กระบวนการให้การศึกษาชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบทะเลสาบควรจะทำอย่างต่อเนื่องและมีสื่อ เช่น สไลด์, V.D.O, ภาพโปสเตอร์ต่างๆ และมีการนำผู้นำจุดต่างๆ ไปแลกเปลี่ยนดูงานกับชุมชนอื่นๆ ด้วย

ข้อเสนอแนะเหล่านี้เป็นการพบเห็นและสังเกตได้เพียงบางส่วนจากการทำงานของชาวบ้านและหน่วยงานภายนอก ซึ่งคิดว่าจะมีอีกหลายๆ อย่างที่ไม่ชัดเจนมากนัก